

Sprawozdawczość finansowa spółek w świetle dyrektywy Unii Europejskiej

Edward Nowak*

Streszczenie: *Cel* – ukazanie znaczenia oraz zakresu normalizacji sprawozdawczości finansowej spółek w dyrektywach Unii Europejskiej w relacji do wielkości jednostek gospodarczych.

Metodologia badania – aby osiągnąć cel artykułu przeprowadzono analizę dyrektywy 2013/34/UE i innych regulacji w zakresie rachunkowości i sprawozdawczości finansowej oraz studia literaturowe.

Wynik – w artykule wykazano, że wymogi w zakresie sprawozdawczości finansowej sporządzanej według dyrektywy UE są proporcjonalne do wielkości spółek, co jest zgodne z zasadą współmierności kosztów i korzyści.

Oryginalność/wartość – artykuł jest przyczynkiem w dyskusji nad harmonizacją sprawozdawczości finansowej w Unii Europejskiej, ukierunkowanej na umiędzynarodowienie małych i średnich przedsiębiorstw.

Słowa kluczowe: sprawozdawczość finansowa, harmonizacja sprawozdawczości, dyrektywy Unii Europejskiej, wielkość spółki

Wprowadzenie

Zasady sporządzania sprawozdań finansowych przez spółki są uregulowane normami o charakterze przepisów i standardów. Celem tego unormowania jest zapewnienie, aby informacje prezentowane w sprawozdaniach były użyteczne dla interesariuszy spółek. Jako interesariuszy traktuje się wszystkie osoby i grupy pozostające w pewnych relacjach z daną spółką, które wykazują zainteresowanie jej sytuacją majątkową i finansową oraz osiąganymi wynikami finansowanymi. Najważniejszą grupą interesariuszy spółek są niewątpliwie inwestorzy (akcjonariusze, udziałowcy) – zarówno aktualni, jak i potencjalni.

Normalizacja sprawozdawczości finansowej spółek ma różny zasięg terytorialny: międzynarodowy, regionalny i krajowy. Rozwiązania przeprowadzone w niniejszym artykule odnoszą się do regulacji sporządzania sprawozdań finansowych w Unii Europejskiej. Podstawowymi regulacjami w tym zakresie są dyrektywy Unii Europejskiej. Dyrektywy te odgrywają istotną rolę w procesie harmonizacji zasad prowadzenia rachunkowości i sporządzania sprawozdań finansowych w krajach członkowskich UE. Najważniejszą z nich jest aktualnie dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE. Dyrektywa ta zastąpi-

* prof. dr hab. Edward Nowak, Katedra Rachunku Kosztów, Rachunkowości Zarządczej i Controllingu, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław, e-mail: edward.nowak@ue.wroc.pl.

ła czwartą dyrektywą Rady 78/660/EWG w sprawie sprawozdań finansowych niektórych rodzajów spółek (Czwarta... 1978) oraz siódmą dyrektywę Rady 83/349/EWG w sprawie skonsolidowanych sprawozdań finansowych (Siódma... 1983).

Głównym celem artykułu jest ukazanie zakresu harmonizacji sprawozdawczości finansowej spółek w dyrektywach Unii Europejskiej oraz ich znaczenia dla kształtowania krajowych systemów rachunkowości. Zasadnicza teza artykułu zawiera się w stwierdzeniu, że normalizacja sporządzania sprawozdań finansowych w Unii Europejskiej jest procesem dostosowującym zasady sporządzania sprawozdań i ich zakres do zmieniających się warunkowań funkcjonowania spółek w Europejskim Obszarze Gospodarczym. Dla realizacji celu artykułu została przeprowadzona analiza regulacji zawartych w dyrektywach Unii Europejskiej dotyczących sprawozdawczości finansowej.

1. Zasada proporcjonalności dotycząca sprawozdawczości finansowej w relacji do wielkości spółek

W poszczególnych krajach Unii Europejskiej funkcjonują bardzo zróżnicowane pod względem wielkości jednostki gospodarcze. Dlatego nieuzasadnione jest obciążanie jednakowymi obowiązkowymi administracyjnymi różnych co do skali działalności jednostek. Ma to szczególne znaczenie w sytuacji, gdy obowiązków o takim charakterze jest stosunkowo dużo. Koniecznością stało się zmniejszenie obciążeń administracyjnych oraz poprawa otoczenia biznesowego małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP), a także umiędzynarodowienie ich działalności.

Komisja Europejska uznała, że należy opracować i ustanowić wysokiej jakości przepisy z poszanowaniem zasad pomocniczości i proporcjonalności. Przy tym należy zagwarantować, aby obciążenia administracyjne jednostek gospodarczych były proporcjonalne do płynących z tych przepisów korzyści. Jest to skutkiem realizacji programu Komisji Europejskiej „Small Business Act dla Europy”, który został przyjęty w 2008 roku. W programie tym została sformułowana przewodnia zasada: „najpierw myśl na małą skalę”. Zasada ta uznaje kluczową rolę małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce krajów członkowskich Unii Europejskiej.

Zasada proporcjonalności obciążeń administracyjnych odnosi się także do regulacji dotyczących prowadzenia rachunkowości i dostarczania informacji finansowych. Chodzi o to, aby obowiązki w tym zakresie były proporcjonalne do korzyści płynących z wykorzystania informacji prezentowanych w obligatoryjnych sprawozdaniach finansowych. Potrzeby informacyjne interesariuszy jednostek gospodarczych są bowiem niejednakowe i w dużym stopniu zależą od skali działalności jednostek, w stosunku do których pozostają w pewnych relacjach. Dlatego powinna być osiągnięta odpowiednia równowaga między interesami adresatów sprawozdań finansowych a interesami jednostek gospodarczych co do zakresu prezentacji i ujawniania informacji.

W dostosowaniu zakresu sprawozdawczości finansowej do skali działalności ważne jest, aby nie obciążać małych i średnich przedsiębiorstw, a zwłaszcza mikroprzedsiębiorstw, nadmiernymi obowiązkami sprawozdawczymi. To powinno przyczynić się do istotnego obniżenia kosztów prowadzenia rachunkowości i przygotowania informacji finansowych dla różnych ich interesariuszy. Osiąga się to przez dostosowanie zakresu informacji ujawnia-

nych w sprawozdaniach finansowych do wielkości jednostek gospodarczych oraz określenie minimalnych wymogów dotyczących tego zakresu.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE wskazuje trzy kryteria ilościowe klasyfikacji jednostek gospodarczych ze względu na ich wielkość. Są to:

- suma bilansowa,
- przychody netto ze sprzedaży,
- średnia liczba zatrudnionych w roku obrotowym.

Na podstawie tych kryteriów zostały wyróżnione w omawianej dyrektywie cztery kategorie: mikrojednostki, małe jednostki, średnie jednostki i duże jednostki. Z kolei klasyfikacja grup ze względu na wielkość jest następująca: małe grupy, średnie grupy i duże grupy. Progi dotyczące kwalifikacji jednostek do poszczególnych kategorii są podane w tabeli 1.

Tabela 1

Klasyfikacja spółek ze względu na wielkość

Kategorie spółek	Suma bilansowa (euro)	Przychody netto ze sprzedaży (euro)	Średnia liczba zatrudnionych (osoby)
Mikrojednostki	≤ 350 000	≤ 700 000	≤ 10
Małe jednostki	≤ 4 000 000 (6 000 000)*	≤ 8 000 000 (12 000 000)*	≤ 50
Średnie jednostki	≤ 20 000 000	≤ 40 000 000	≤ 250
Duże jednostki	> 20 000 000	> 40 000 000	> 250

* Progi możliwe do ustalenia przez państwa członkowskie Unii Europejskiej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Dyrektywa... 2013).

Spółka jest kwalifikowana do kategorii mikrojednostki, małe jednostki lub średnie jednostki, jeśli nie przekracza dwóch z trzech limitów określonych tabeli 1. Z kolei spółka jest uznawana za dużą, jeśli przekracza dwa z trzech wskazanych progów na dzień bilansowy.

Za duże jednostki uważa się także tak zwane jednostki interesu publicznego. Zalicza się do nich takie spółki, które:

- a) są regulowane prawem państwa członkowskiego i których zbywalne papiery wartościowe są dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym któregośkolwiek państwa członkowskiego;
- b) są instytucjami kredytowymi lub zakładami ubezpieczeń;
- c) są wyznaczone przez państwa członkowskie jako jednostki interesu publicznego ze względu na ich znaczenie.

Spółki takie bez względu na wielkość limitów określonych w tabeli 1 są traktowane na równi z dużymi jednostkami z punktu widzenia obowiązków w zakresie sprawozdawczości finansowej.

2. Koncepcja prawdziwego i rzetelnego obrazu w świetle norm sprawozdawczości finansowej

Sprawozdania finansowe sporządzane przez spółki są źródłem informacji dla różnych ich interesariuszy, którzy wykorzystują je przy dokonywaniu ocen i podejmowaniu decyzji.

Ważne jest zatem, aby informacje prezentowane w tych sprawozdaniach były użyteczne dla ich użytkowników. Postulat ten będzie spełniony wówczas, jeśli sprawozdania finansowe będą sporządzane według koncepcji prawdziwego i rzetelnego obrazu (*true and fair view*). Koncepcja ta jest nazywana także zasadą wiernego obrazu i niekiedy zalicza się ją do nadrzędnych zasad rachunkowości, co nie jest w pełni adekwatne do jej charakteru, gdyż jest ona raczej założeniem, a nie zasadą.

Koncepcja *true and fair view* została wprowadzona w 1967 roku do brytyjskiego prawa handlowego. W rachunkowości anglosaskiej koncepcja prawdziwego i rzetelnego obrazu ma podstawowe znaczenie dla określania zasad prowadzenia rachunkowości i sporządzania sprawozdań finansowych (Matuszak 2013). Duże znaczenie dla rozpowszechniania tej koncepcji w rachunkowości kontynentalnej miała wydana w 1978 roku czwarta dyrektywa EWG w sprawie sprawozdań finansowych spółek. Jest ona także mocno akcentowana w nowej dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady.

W Międzynarodowych standardach rachunkowości (aktualnie: Międzynarodowe standardy sprawozdawczości finansowej) założenie prawdziwego i rzetelnego obrazu nie zostało wskazane jako jeden z punktów koncepcyjnych sporządzania sprawozdań finansowych. W założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej podaje się cechy jakościowe użytecznych informacji finansowych: fundamentalne i wzbogacające (Międzynarodowe... 2011: A36–A41). Fundamentalnymi cechami jakościowymi informacji prezentowanych w sprawozdaniach finansowych spółek są:

- przydatność oznaczająca możliwość wpływu na decyzje podejmowane przez użytkowników sprawozdań,
- wierność prezentacji, która oznacza przedstawianie zjawisk gospodarczych zgodnie z ich stanem faktycznym.

Wierność prezentacji w dużym stopniu oddaje istotę koncepcji prawdziwego i rzetelnego obrazu.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE określa koncepcję *true and fair view* następująco: roczne sprawozdanie finansowe powinno w sposób prawdziwy i rzetelny przedstawiać stan aktywów i pasywów spółki, jej sytuację finansową oraz wynik finansowy. Jeśli sprawozdanie finansowe sporządzone przy zastosowaniu tej dyrektywy nie będzie przedstawiać takiego prawdziwego i rzetelnego obrazu, spółka powinna odstąpić od takich przepisów w celu spełnienia założenia prawdziwego i rzetelnego obrazu. Państwa członkowskie UE mają możliwość określenia wyjątkowych sytuacji i stanowienia odpowiednich szczególnych przepisów, które mają zastosowanie w takich przypadkach.

Koncepcja *true and fair view* stanowi punkt odniesienia dla czynności podejmowanych w procesie prowadzenia rachunkowości i sporządzania sprawozdań finansowych. Czynności te obejmują ujmowanie, wycenę i prezentację zdarzeń gospodarczych i zjawisk finansowych oraz ujawnianie informacji w sprawozdaniach finansowych. Stany aktywów i pasywów powinny być odzwierciedlone zgodnie z rzeczywistością, a sytuacja finansowa oraz wyniki finansowe spółki powinny być rzetelnie zaprezentowane w sprawozdaniach finansowych. Jest to podstawowa kwestia związana z dostarczaniem interesariuszom spółki użytecznych informacji finansowych. W Polsce koncepcja prawdziwego i rzetelnego obrazu ma swoje bezpośrednie odzwierciedlenie w ustawie o rachunkowości. Artykuł 4 ust. 1 tej ustawy stanowi, że jednostki są zobowiązane stosować przyjęte zasady (politykę) rachunkowości w sposób zapewniający rzetelne i jasne przedstawienie sytuacji majątkowej

i finansowej oraz wyniku finansowego. W ust. 2 tego artykułu jest dodatkowo postanowione, że zdarzenia gospodarcze powinny być ujmowane w księgach rachunkowych oraz prezentowane w sprawozdaniach finansowych zgodnie z ich treścią ekonomiczną (Ustawa... 2013).

Koncepcji prawdziwego i rzetelnego obrazu są podporządkowane założenia i zasady sporządzania sprawozdań finansowych, nazywane także nadrzędnymi zasadami rachunkowości. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE wskazuje na pierwszym miejscu założenie kontynuowania działalności oraz zasadę ostrożności i zasadę memoriału. Inne zasady, które powinny być przestrzegane przy sporządzaniu sprawozdań finansowych, to: zasada niekompensowania aktywów i pasywów oraz przychodów i kosztów oraz zasada indywidualnej wyceny składników aktywów i pasywów. Ważna jest także zasada istotności, według której informacje uznaje się za istotne, jeśli ich pominięcie lub nieprawidłowe ujęcie mogą wpływać na decyzje podejmowane przez użytkowników na podstawie sprawozdań finansowych.

3. Uproszczenia w sprawozdawczości finansowej dla małych i średnich jednostek oraz mikrojednostek

Zmniejszenie obowiązków w zakresie rachunkowości dla małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) było postulowane przez teoretyków i praktyków od wielu lat. Dużą rolę w realizacji tego postulatu odegrała Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, która w 2009 roku wydała Międzynarodowy standard sprawozdawczości finansowej dla małych średnich przedsiębiorstw (IFRS... 2009). Standard ten w sposób kompleksowy określa zasady ujmowania, wyceny i ujawniania informacji w sprawozdaniach finansowych MŚP (Nowak 2009). Są w nim przedstawione uproszczone rozwiązania w stosunku do tych zawartych w Międzynarodowych standardach rachunkowości i Międzynarodowych standardach sprawozdawczości finansowej (Międzynarodowe... 2011).

Międzynarodowy standard sprawozdawczości finansowej dla MSP nie został uznany przez Komisję Europejską jako akt obowiązujący w krajach Unii Europejskiej. Główną przyczyną tego było niespełnienie zasady współmierności kosztów do korzyści z jego stosowania zwłaszcza w przypadku mikrojednostek. Niemniej jednak omawiana w tym artykule dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady przewiduje wiele stosownych uproszczeń w duchu tego standardu dla małych i średnich jednostek. Oprócz tego dla mikrojednostek są przewidziane znacznie większe zwolnienia z pewnych obowiązków sprawozdawczych. Ponadto, dyrektywa wskazuje dodatkowe informacje, jakie powinny być ujawniane przed duże jednostki oraz jednostki interesu publicznego.

Państwa członkowskie Unii Europejskiej mogą zezwolić małym i średnim jednostkom na sporządzanie skróconych wersji:

- bilansu, ograniczając się do wykazywania pozycji, które są oznaczone literą lub cyfrą rzymską,
- rachunku zysków i strat, łącząc określone pozycje i wykazując je pod jedną pozycją „zysk (strata) brutto”,
- informacji dodatkowej, bez wykazywania w niej pewnych szczegółowych informacji.

Ponadto państwa członkowskie mogą zwolnić małe jednostki z obowiązku ogłaszania rachunku zysków i strat.

Jeśli chodzi o mikrojednostki, to po spełnieniu pewnych warunków państwa członkowskie mogą je zwolnić z następujących obowiązków sprawozdawczych:

- przedstawiania rozliczeń międzyokresowych,
- sporządzania informacji dodatkowej do sprawozdania,
- sporządzania sprawozdania z działalności,
- ogłaszania rocznych sprawozdań finansowych.

Ponadto mogą one zezwolić mikrojednostkom na sporządzanie skróconego bilansu w postaci zaprezentowanej w tabeli 2.

Tabela 2

Skrócony bilans dla mikrojednostek

AKTYWA	PASYWA
A. Kapitał subskrybowany niewpłacony	A. Kapitał własny
B. Koszty założenia przedsiębiorstwa	B. Rezerwy na zobowiązania
C. Aktywa trwałe	C. Zobowiązania
D. Aktywa obrotowe	

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Dyrektywa... 2013).

Mikrojednostkom można również zezwolić na sporządzanie skróconego rachunku zysków i strat – ukazano go w tabeli 3.

Tabela 3

Skrócony rachunek zysków i strat

Nr pozycji	Nazwa pozycji
1	Przychody netto ze sprzedaży
2	Pozostałe przychody
3	Koszt surowców i materiałów
4	Koszty osobowe
5	Korekty wartości
6	Pozostałe koszty
7	Podatki
8	Zysk lub strata

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Dyrektywa... 2013).

Należy podkreślić, że dyrektywa 2013/34/UE pozostawia krajom członkowskim pewną swobodę w zakresie stosowania uproszczeń dla małych i średnich jednostek oraz mikrojednostek. Rozwiązania określone dyrektywą powinny być wprowadzone do przepisów prawnych tych krajów do 20 lipca 2015 roku. W Polsce dokonana już w tym roku nowelizacja ustawy o rachunkowości dostosowuje krajowe rozwiązania prawne do tych postanowień dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady, które dotyczą mikrojednostek. Nowelizacja

ta wprowadziła wiele ułatwień w rozwiązaniach ewidencyjno-sprawozdawczych dla tych jednostek, konieczne jest jednakże dokonanie gruntownych zmian w polskim prawie bilansowym w celu jego pełnego dostosowania do nowej dyrektywy. Zakres wprowadzonych zmian w sprawozdawczości finansowej przemawia za uchwaleniem nowej ustawy o rachunkowości (Dadacz 2014).

Uwagi końcowe

Sprawozdania finansowe sporządzane przez spółki są ważnym źródłem informacji dla ich interesariuszy. Dlatego istotne jest, aby informacje w nich prezentowane były przygotowane zgodnie z określonymi zasadami i regulacjami gwarantującymi ich odpowiednią jakość. W krajach Unii Europejskiej takimi regulacjami są dyrektywy dotyczące sprawozdawczości finansowej. Nowa dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE spełniła postulat dostosowania wymogów co do zakresu ujawniania informacji w sprawozdaniach do wielkości jednostek gospodarczych. Ponadto sprzyja ona osiągnięciu odpowiedniego stopnia harmonizacji sprawozdawczości finansowej w krajach członkowskich UE. Nie bez znaczenia jest też wspomaganie procesu umiędzynarodowienia działalności małych i średnich przedsiębiorstw. Wydanie dyrektywy 2013/34/UE sprzyja rozwojowi sektora małych i średnich przedsiębiorstw, w tym mikrojednostek, gdyż zmniejsza ich obciążenia obowiązkami sprawozdawczymi. W tych warunkach ważna jest implementacja nowej dyrektywy Unii Europejskiej dotyczącej sprawozdawczości finansowej do przepisów ustawy o rachunkowości.

Literatura

- Czwarta dyrektywa Rady 78/660/EWG z 25 lipca 1978 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych niektórych rodzajów spółek, Dz. Urz. EWG L 222 z 14 sierpnia 1978 r.
- Dadacz J. (2014), *Kierunki zmian w ustawie o rachunkowości*, „Rachunkowość” nr 1.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z 26 czerwca 2013 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych, skonsolidowanych sprawozdań finansowych i powiązanych sprawozdań niektórych rodzajów jednostek, Dz. Urz. UE L 182 z 29 czerwca 2013 r.
- IFRS for SMEs (2009), *The International Reporting Standard for Small and Mediumsized Entities*, IASB, London, www.casb.org (10.05.2014).
- Matuszak Ł. (2013), *Wycena składników sprawozdania finansowego w realizacji koncepcji true and fair view – teoria i regulacje*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” t. 74 (130).
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (2011), IFRS Foundation, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.
- Nowak W.A. (2009), *Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej dla Małych i Średnich Jednostek – uchwalony*, „Rachunkowość” nr 9.
- Nowak E. (2013), *Ujawnianie informacji w sprawozdaniach finansowych a wielkość jednostki gospodarczej w świetle nowej dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” nr 802.

Siódma dyrektywa Rady 83/349/EWG z 13 czerwca 1983 r. w sprawie skonsolidowanych sprawozdań finansowych, Dz. Urz. EWG L 193 z 18 lipca 1983 r.

Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU z 2013 r., nr 47, poz. 330.

FINANCIAL REPORTING OF COMPANIES, IN THE LIGHT OF THE EU ACCOUNTING DIRECTIVE

Abstract: *Purpose* – to examine the significance and the range of financial reporting harmonization in relation to company size, as reflected in the EU legislature.

Design/Methodology/approach – analysis of the EU accounting directive and other accounting and financial reporting regulations, supplemented by literature studies.

Findings – the study shows that the financial reporting requirements expressed in the EU directive are applied in proportion to the size of the reporting enterprise, thus satisfying the proportionality principle of costs and benefits.

Originality/value – this paper is a contribution to the discussion on the harmonization of financial reporting standards in the European Union, intended to stimulate the internationalization of small and medium-sized companies.

Keywords: financial reporting, harmonization of reporting standards, EU directives, company size

Cytowanie

Nowak E. (2015), *Spawozdawczość finansowa spółek w świetle dyrektywy Unii Europejskiej*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 892, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 78, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 75–82; www.wneiz.pl/frfu.